Abilova Gulmira6D010300, PhD 2nd year student

Abai Kazakh National Pedagogical University

Almaty, the Republic of Kazakhstan

E-mail: nurila.zhenis@mail.ru

ORCID ID 0000-0002-8591-1916

EDUCATION IMPORTANCE IMPLEMENTATION PREPARATION FOR SELF-GOVERNING STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Annotation: The article focuses on the self-fulfillment of youth in the current educational process of the university. The basic components of self-realization and their measurement data are examined among students of different higher education institutions. The issue of organizing educational work at the university is urgent nowadays, which influences the impact of higher education on student youth. In this regard, I believe that the university curriculum should make students create the necessary meaning in the future profession and culture, and create the necessary conditions for academic and professional disciplines to facilitate the movement of students in building their personal potential.

Key words: self-realization, student youth, social culture.

Абилова Гулмира

6D010300, PhD 2-курс докторанты

Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті

Алматы қаласы, Қазақстан Республикасы

E-mail: nurila.zhenis@mail.ru

ORCID ID 0000-0002-8591-1916

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДАҒЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨЗІН-ӨЗІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУҒА ДАЙЫНДАУҒА ТӘРБИЕЛЕУДІҢ МӘНІ

Аңдатпа: Мақалада қазіргі кезеңдегі университеттік білім беру процесінде жастарды өздігінен жүзеге асыру мәселесі. Өзін-өзі жүзеге асырудың негізгі компоненттері және олардың әр түрлі жоғары оқу орындарының студенттері арасында өлшеу деректері қарастырылады. Жоғары оқу орнында тәрбие жұмысын ұйымдастыру мәселесі бүгінгі күні өзекті болып табылады, бұл жоғары білім беру ортасының студенттік жастарға әсері. Бұл тұрғыда біз университеттің оқу үрдісі студенттерге болашақ мамандығы мен мәдениетінде өзінің субъективті мағыналы имиджін қалыптастыруға, осы тұлғаның жеке потенциалын қалыптастыру барысында студенттердің қозғалысын жеңілдету үшін академиялық және кәсіптік пән ретінде қажетті жағдай жасауға тиіс деп есептеймін.

Түйін сөздер: өзін-өзі жетілдіру, студент жастар, әлеуметтік мәдениет.

Қазіргі кезеңдегі жоғары білімнің дамуы қоғамның, мәдениеттің, өркениеттің және бүкіл әлемнің жаһандық, жан-жақты және қайтымсыз өзгерістері жағдайында дамиды. Өткен ғасырдың кез-келген кезеңінде қоғамның өркениеттік негіздерінің эрозия мен жою процестері ашылды. Бүгінде моральдық, діни, неке, отбасылық, білім беру және т.б. сияқты маңызды әлеуметтік институттар күш пен тіршіліктің маңызды сынақтарына ұшырайды.

Жоғары білім беру бағдарламасы жастардың әрқайсысының өміріндегі ажырағысыз кезеңге айналған кезде, жастарды сәйкестендірудің нәтижесі болды. Және осы кезеңде адамның өзін-өзі анықтаудың талантты міндеті, толыққанды өзін-өзі тану және өмірде тәуелсіздік алу туралы шешім қабылдануда. Осыған байланысты жоғары мектеп әр жас өз кәсіби, әлеуметтік және мәдени имиджін құра алатын, болашағын жоспарлауға қабілетті жастарды өздігінен жүзеге асыру үшін мекеме болуға тиіс.

Ғылыми бағытта өзін-өзі жүзеге асыру проблемалары гуманистік психологияда (К.Голдштейн, К.Роджерс, А.Маслоу) тығыз зерттеген [1]. Мұнда басты ұстаным А.Маслоудың өзін-өзі тану доктринасы болды, ол адамның мәні оның шығармашылыққа және жеке өсуіне қарай ауысатындығын және жеке тұлғаның деформациясы бұл өсуге кедергі келтіретін қолайсыз әлеуметтік жағдайдың салдары болып табылады.

Өзін-өзі жетілдіру проблемасының даму сызығы, Д.А. Леонтев, жеке-орталыққа жатқызады [2]. Мұнда шешуші мән-мағынасы - ол өз шешімін кез-келген құралдармен, оның ішінде әлеуметтік ортаны жеке адамның қажеттіліктеріне бейімдеу арқылы табуға тиіс, ол айналасындағы әлемдегі бұл өзін өзі растайды және аударады. Бұл көптеген жағынан бір жақты, өзін-өзі тануды түсіну адамның дамуының әлеуметтік негізі мен мәдени контекстін түсіреді.

Сонымен қатар, жоғары білім берудің әлеуметтенетін әлеуеті реформалар жылдарында әлсіреді, университеттерге бұл рөлді толығымен қабылдауға мүмкіндік бермейді және бұқаралық мәдениетпен оңай таңдалады [3]. Тұтынушылар қоғамының шабуылына сәйкес, жас сана өмірдің паразиттік жоспары енгізілді. Толыққанды өзін-өзі жүзеге асырудың орнына ол өсіріледі қоршаған ортаны және қоғамды өзімшілдікке деген құмарлықтарды қанағаттандырудың құралы ғана емес, өзін-өзі сенімді бекіту болып табылады.

Тәрбиелеу - жеке тұлғаны дамытуға бағытталған іс-шаралар студенттің өзін-өзі жүзеге асыруға және әлеуметтендіруге арналған жағдайлар әлеуметтік-мәдени, рухани және моральдық құндылықтар мен қоғамда қабылданған ережелер адамның, отбасының, қоғамның және мемлекеттің мүддесі үшін мінез-құлық нормалары.

Студенттердің логикалық және басқарушылық функцияларының таралуына негізделген, сөздің кең мағынасында өнімді жұмыс түрінің ерекше түрі ретінде студенттердің өзін-өзі басқару және тікелей байланыста ЖОО-ның өмірлік белсенділігі тұрғысынан атқарушы функцияны жүзеге асыру әдістерінің негізінде қалыптасады және тәрбиелік жұмыс барысында қалыптасады, оның құрылымында мақсатты және әдістемелік компоненттермен анықталады.

Жоғары оқу орнында тәрбие жұмысын ұйымдастыру мәселесі бүгінгі күні өзекті болып табылады, бұл жоғары білім беру ортасының студенттік жастарға әсері. «Әдемі өмір», материалдық игілік пен материалдық игілікке деген ұмтылыс жастардың кейбіріне бұрынғы идеалдарын, жақсылық пен зұлымдықтың дәстүрлі идеяларын, абыройын, әділдігін жойып жіберген басты өмірлік бағыттаушыларға айналды. Мұның бәрі өзімшілдік, парақорлық, ұйымдасқан қылмысқа байланысты жастар ортасында көріністерге әкеледі. Көптеген студенттер үшін алаңдаушылық, этикалық және моральдық өлшемдер алаңдатады, пессимизм кеңінен таралған және әкімшілік және күш құрылымдарына сенім жоқ. Кәмілетке толмаған ұрпақтың қоғамға, руханилыққа және адамгершілікке қатысты зияткерлік әлеуетінің төмендеуіне негізделген, ол ауыр зардаптар туғызатын адамгершілікпен күресу қаупі бар.

Тәрбие - тұлғаның қалыптасуына әсер ететін мақсатты және ұйымдастырылған процесс. Педагогикада бұл ұғым кең және тар мағынада, сондай-ақ әлеуметтік және педагогикалық түсіндірмелерде қолданылады. Мысалға, И.П.Подласоко кең қоғамдық мағынада тәрбие - ежелгі ұрпақтан кіші жасқа дейінгі жинақталған тәжірибені беру (бұл жағдайда білім, ойлау, моральдық, этикалық, тарихи процестерде қалыптасқан құқықтық нормалар) адамзаттың дамуы.

Студенттерді өзін-өзі жүзеге асыруға тәрбиелеу нысандарының арасында сыртқы және ішкі арасындағы айырмашылық бар. Сыртқы өмірдің әр түрлі салаларында адамның өзін-өзі танытуына бағытталған: кәсіп, шығармашылық, спорт, өнер, оқу, саяси және

әлеуметтік қызмет және т.б. Ішкі адам физикалық, интеллектуалдық, эстетикалық, адамгершілік және рухани жағынан өзін-өзі жетілдіруді қамтамасыз етеді.

Бұл тұрғыда біз университеттің оқу үрдісі студенттерге болашақ мамандығы мен мәдениетінде өзінің субъективті мағыналы имиджін қалыптастыруға, осы тұлғаның жеке потенциалын қалыптастыру барысында студенттердің қозғалысын жеңілдету үшін академиялық және кәсіптік пән ретінде қажетті жағдай жасауға тиіс деп есептейміз.

Университеттегі білім беру мен тәрбиелеуде студенттің өзін-өзі жүзеге асыруының негізгі компоненттері ретінде келесі үш компонентті қарастырдық:

1) оқу процесіне жеке қатысу (оқудағы қызығушылығы, оқуға деген ұмтылыс, оқудан қанағаттану, оқудың құндылығы, болашақ мамандықтың өкілдері, мектепте жемісті дәлелдеуге ұмтылу және т.б.);

2) оқуға қабілеттілікті дамыту (студенттердің әлеуетін дамыту, оқу кезінде өзін-өзі тану мүмкіндігін арттыру, оқытудың пайдалылығы, армандарды аудару құралы ретінде оқып үйрену, қабілеттер мен таланттарды анықтау, университетте оқуға табысқа жету жолы және кәсіптік өсу, білім алуда әртүрлі өзін-өзі көрсету және толық білдіру, зерттеу жұмыстарын ынталандыру және т.б.);

3) университеттің білім беру кеңістігіне әлеуметтік интеграциялау (студенттің жеке басына назар аудару, жеке мәселелерді шешуде университеттің көмегі, студенттердің демалысын ұйымдастыру, қауымдастықтың сезімі, студенттік ортада өзара көмек және өзара қолдау, достық қарым-қатынастардың маңыздылығы мен күші, сенім мен құрмет атмосферасы және т.б.) Және, ақырында, жеке тұлғаның өзін-өзі жүзеге асыру көріністерінің арасында, әлеуметтік және жеке қызметті бөліп көрсету керек [4].

Сабақтың өзін-өзі жүзеге асыруы әртүрлі іс-шараларда өзін-өзі танытумен сипатталады және кәсіби құзыреттіліктің жоғары деңгейін қамтамасыз етеді. Және бұл қызмет әрдайым емес және міндетті түрде ресми пәнмен байланысты емес, бұл әуесқойлық спорт, шығармашылық, зерттеу және т.б. болуы мүмкін.

Студенттердің өмір сүру кеңістігінде бірінші кезекте ойын-сауық: клубтарда серуендеу, әлеуметтік желілер және т.б. Келесі орын - хобби, спорт, әуесқойлық және визуалды шығармашылық. Көптеген студенттердің когнитивтік қажеттіліктері соңғы орындарда және т.б. Осы контекстте ерекше қызығушылық - бұл студенттің жеке тұлғаның интеллектуалдық пассивтік құбылысы, ол білім беру жүйесінде жағдайды тудырады [5].

Әлеуметтік өзін-өзі жүзеге асыру гуманитарлық миссияны, әлеуметтік-экономикалық, әлеуметтік-саяси, әлеуметтік-педагогикалық немесе кез келген басқа әлеуметтік пайдалы қызметті жүзеге асырумен байланысты.

Студенттердің өзін - өзі жүзеге асыруда - өз күш – жігерін, қабілетін, мүмкіндіктерін, ерекшеліктерін, кемшілігі, теріс сапаларын нақты көре алу. Жасөспірімдік шақтағы студенттердің өзіндік сана-сезімінің дамуы тұлғаның өзіне талап қоя білуі, өзіне сын көзбен қарай бастауының біртіндеп өсуі арқылы байқалады. Жасөспірімдік шақтағы студенттердің өздерінің оқу әрекетін оң бағалайды, сәтсіздіктерін объектілік жағдайлармен байланысты деп есептейді. Сонымен қатар оқудағы табыстарын ғана емес, сәтсіздіктерін әлдеқайда сыни көзқараспен қарайды [6].

Жеке өзін-өзі жүзеге асыру жеке басының әлеуетін дамытудың бірінші кезеңдерінде адамның рухани өсуіне ықпал етеді: жауапкершілік, қызығушылық, жанұялық, еңбекқорлық, табандылық, бастамашылық, эрудиция, шығармашылық, мораль және т.б.

Осылайша, студенттің өзін-өзі жүзеге асырудың тәрбиелеу өзіндік үлгісі өзінің нақты көріністерінде өзінің интегралды мазмұнын көрсете алатын өзін-өзі тану талдау бөлімдерін негіздеуге қолдау ретінде қызмет етуі мүмкін.

Біздің жұмысымыздың аясында өзін-өзі жүзеге асыру адамның ішкі әлеуетін іске

асыруға және қоғамдағы орын табуына деген ұмтылыс ретінде қарастырылады. Когнитивті қажеттілігі адамның таным процесіне деген ұмтылысы ретінде түсіндіріледі. Бұл адамның қажеттілігі өте маңызды, оның арқасында ол болашақта дамып келе жатқанда жаңа білім, дағды қалыптасады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Қазақстан Республикасында 2005-2010 жылдарға арналған білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасы. Астана-2004.*
2. *Мендалеева Р. Т. Өзін-өзі бағалаудың теориялары. – Алматы, 1988.*
3. *Рысбекова А. К. Өзіндік ерекшеліктер. – Алматы, 1989.*
4. *Берікханова А. Е. Психология. – Алматы, 1999.*
5. *Ананьев Б. Г. Психология педагогической оценки // Том 2. М., 1980, 25с.*
6. *Абилова Г. А. Студенттердің өзін-өзі жүзеге асыруға дайындаудағы тәрбиелудің ерекшеліктері // Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршысы «Педагогика ғылымдары» сериясы, № 2 (58), 2018 ж.*